

DAT IS EEN LEER- EN
LEESBLAD VOOR ALLE
VERSTANDIGE VLAMINGEN
GESTICHT IN 1890
DOOR GUIDO GEZELLE

BIEKORF

WESTVLAAMS ARCHIEF
VOOR GESCHIEDENIS, OUDHEIDKUNDE
EN FOLKLORE

VERSCHEIJNT MAANDELIJKS TE BRUGGE

61^e Jaar 7

Hooimaand 1960

DE KERK VAN RAVERSIJDE

Raversijde of Walraversijde is een gehucht van Middelkerke, aan het strand, langs een « Yde » d.i. een natuurlijke inham of have, laatste overblijfsel en half-verzande monding van een waterloop die door de schorren liep. Raversijde was een vissershaven, ook wel eens in de oude teksten « dorp » geheten. Kerkelijk is het nooit zelfstandig geworden, maar het bezat toch een eigen kerk, de *capelle van Walraversyde*, die aan Sint Jan de dooper was toegewijd. Die kerk is ontstaan in 't begin van 1400 ; in de geuzentijd vervallen, wordt ze in 1633-34 gedeeltelijk hersteld. Ze werd echter, door de tegenwerking van Middelkerke, nooit meer voor de eredienst gebruikt. Totdat ze, in 1735, door een orkaan werd vernield. Met uitzondering van de toren, die eerst rond 1860 werd gesloopt.

Het oudste bekende stuk betreffend onze kapel is van 1479. Hier wordt gezegd dat ze gesticht werd door wijlen Willem van Halewijn († 1455), « ende meer andere goede devote personen... (tot) gerief van... de ingeseten... omme daghelix, upde werckdagen aldaer messe te doene ; ende des sondachs ende messedachs ter prochiekerke, alzo dat behoirt ». Uit de laatste woorden blijkt dat de stichters geenszins de parochiekerk in haar rechten wilden verkorten. Misschien was dat parochiëren in de moederkerk op de heiligdagen als voorwaarde gesteld geweest, bij het oprichten van de kapel.

Dit oprichten ligt, volgens deze akte, niet ver in de tijd

achteruit. Het is pas een goede twintig jaar geleden dat Willem van Halewijn, die hier als voornaamste fondateur wordt vermeld, gestorven is. Het was echter niet het werk van hem alleen geweest. Nog andere devote personen hadden bijgedragen. Onze akte van 1479 toont dat nog voort aan de dotatie van het heiligdom werd gedacht : ze is een akte van versterven voor de eigendommen, die met een legaat van Pieter van Varsenare werden aangekocht, eigendommen waarvan de opbrengst moet dienen voor een stichting van twee missen per week. Ze wordt verleend op verzoek van « Cornelis Hidde ende zijne medegesellen, Manboirs ende Regierders vander Capellen » ; wat ons doet denken aan een soort buurtgenootschap, dat door privaat initiatief tot stand kwam, en hiermee nogal sterk verschilt van de officiële kerkfabriek (1).

De bekende wapenkundige Cornil Gailliard, die juist vóór de geuzenberoerten in onze kerken de grafschriften ging optekenen, is ook te Raversijde geweest (2). Hij heeft er graven gevonden van de Reyphins, de Heijns, de van Vassenare's. Onze akte van 1479 handelt juist over het legaat van de stierman Pieter van Vassenare. Gailliard vermeldt een graf van een zekere Jan van Vassenare, zeer waarschijnlijk een familielid van onze Pieter. Deze Jan was overleden in 1438, en lag begraven in de kerk van Raversijde « in de Sebastiaanskapel ». De tekst is van belang. Eerst mag men hieruit besluiten dat de kapel reeds afgebouwd was in 1438. En dan wordt het duidelijk dat het kerkje, hoe klein het ook was, meerdere beuken telde. Waarschijnlijk drie : een noordbeuk met het traditionele Maria-altaar ; een zuidbeuk met een altaar van Sint Sebastiaan (3).

De geuzen kwamen langs Raversijde voorbij, en van de jonge stichting, die een veelbelovende toekomst te gemoet ging, bleef slechts een ruïne over. Gelukkig bleven de bezittingen gespaard. De brugse penitencier Audeians had, als deken van Gistel, zich het

(1) Over Raversyde zie E. Vlietinck, Walravensyde - Een gezezen visschersdorp op de Vlaamsche kust, Brugge, 1889 ; in dit werkje wordt blz. 56-64 de akte van 1479 in extenso medegedeeld. Ook nog R. Beaucourt de Noortvelde, Raversy-sur-mer (Oostende 1898). — Willem van Halewijn was gestorven in 1455, volgens Vlietinck a.w. 16. — Over de betekenis van Yde zie Biekorf 1936, 35, 85, 187.

(2) Baron Bethune, Epitaphes et monuments des églises de la Flandre au XVIe siècle, 357 (Brugge 1900) en Biekorf 1959, 96.

(3) Men zou ook kunnen veronderstellen dat het een kerkje van één enkele beuk was, met een dwarsschip, waar de nevenaltaren zijn opgesteld. Zoals b.v. het kerkje van de Klytte was vóór de herstelling (lees verknoeiing) na 1920. Maar, zoals verder zal blijken, is de gewone schikking met drie beuken een meer aanvaardbare veronderstelling.

beheer van deze goederen aangetrokken. We bezitten nog van zijn hand twee pachtbrieven betreffend een hofstedeken te Leffinge, een over de jaren 1609-13, de andere over 1614-20 ⁽⁴⁾. Het was een eigendom van 18 gemet, 1 lijne en 4 roeden. Bij het ingaan van de tweede pacht zonden de kerkmeesters van Middelkerke een protest naar 't bisdom (16 mei 1614). Volgens hen moest het kapelgoed van Raversijde beheerd worden, niet door de deken, maar door de moederkerk. Uit latere stukken blijkt dat die van Middelkerke het pleit wonnen.

In de zomer van 1633 had de kerkmeester van Middelkerke, Andries Heyte, op verzoek van die van Raversijde, een beuk van de vervallen kapel gerestaureerd. Middelkerke had dus in die tijd het beheer van het kapelgoed in handen. Er is hier opnieuw sprake van een beuk, en de dekanale visitatie over 1638 zal de uitdrukking tekstueel overnemen: *unus chorus noviter erectus*. Thans nog spreekt men van een O. L. Vrouwkoor, een Sebastiaanskoor om de beuken aan te duiden waarin deze altaren zijn ondergebracht. Nog iets waardoor het waarschijnlijk wordt dat er drie beuken waren. Dat herstel had ongeveer honderd pond gekost en werd op de rekeningen van Middelkerke ingeschreven. Op de auditie van de rekeningen (28 nov. 1634) had de deken deze post « gherayeert » of geschrapt, en in margine geschreven: hier over eerst specificatie, d.i. gedetailleerde rekening, indienen. Dat zal wel spoedig in orde gekomen zijn; want op 18 mei 1635 zond men een suppliek naar bisschop de Quinckere om de herstelling te mogen voltrekken van « de kapel van Sint Jan te Walraversyde » (hier wordt de patroonheilige dus uitdrukkelijk vermeld), eertijds gefundeerd door de vissers van het plaatsje. Er wordt gezegd dat de kapel « nu opghemaeckt is ende staende in syn mueren, tot aen den dake ». Er wordt aangedrongen op een spoedige beslissing, daar het hout en de schaliën reeds ter plaatse zijn, en « de naercommers vande fondateurs dreighen tgoet vande fondaties aen te trecken, so de dienst niet ghedaen wort ».

We kunnen gerust veronderstellen dat de « naercommers vande fondateurs » eenvoudig de inwoners van Raversijde zijn: 't is maar een honderd jaar geleden dat de kapel door hun voorouders was gesticht en de namen van de stichters waren nog niet vergeten. En de bedreiging, de fundatiegoederen terug te eisen, is van hun kant gemakkelijk te verklaren. De schenkers waren hun verwanten geweest, droegen misschien een gelijke naam. En was dat argument niet vooruitgezet geweest om die van Middelkerke te dwingen de kapel te herstellen? Uit het verder verloop zal duidelijk blijken dat Middelkerke niet uit eigen beweging de kapel liet herstellen, maar wel integendeel alles in 't werk stelde om het gebouw te doen verdwijnen.

(4) Archief Bisdom Brugge, F.

Bisschop de Quinckere verleende de toelating om voort te werken. Hij was geweldig autoritair en bruusk van aard, hij werkte liever met bokkers- dan met diplomatieke handschoenen; deze gelegenheid kon hij niet voorbijgaan zonder zijn chagrijnig humeur te luchten en bij het consent aan te merken: « dat de naercommers vande fondateurs inde saecke niets te sien hebben; 't goedt vande fondacie gheworden synde gheestelick goedt ».

Te Raversijde namen ze geen aanstoot aan 't compliment: 't biezonderste was bereikt, de werken konden doorgaan. Timmerlieden en schaliedekkers kwamen op de werf, en wanneer de deken op 28 mei 1638, op bezoek komt, noteert hij: dat een beuk van de kapel, die tamelijk groot is — *satis ampla* — volledig hersteld is; met een altaar, dat niet gekonsakreerd is, maar geschikt voor de konsekratie; dat de kapel wel voorzien is van inkomsten — ze bezit veertig gemet die jaarlijks een honderd pond gr. opbrengen; dat die inkomsten, met instemming van de bisschop, door die van Middelkerke worden genaast; dat er te Raversijde geen dienst gedaan wordt, maar dat de inwoners er zeer naar verlangen een eigen priester te krijgen. Jammer dat men toen juist over zo weinig priesters beschikte. Anders was er veel kans voor geweest dat Raversijde tot zelfstandige parochie ware uitgegroeid, in plaats van, zoals Sint-Katelyne en Roksem, tot een simpele historische herinnering te verworden.

Er zijn van die ogenblikken in de geschiedenis die voor een instelling beslissend zijn. Raversijde beleefde toen zo'n ogenblik en een kans die, eenmaal voorbijgezien, wellicht nooit meer zou terugkeren. Men kan niet beweren dat het bisdom de ontwikkeling van Raversijde tot zelfstandige parochie of kapelanij in de weg stond; de tegenwerking stak op uit een andere hoek: ze kwam van Middelkerke. Dat ze daar, reeds in 1614, hadden geprotesteerd tegen de deken, die zich 't beheer van 't kapellegoed had aangetrokken, kwam niet uit bezorgdheid voor Raversijde, maar door het verlangen over dat jaarlijks extra-inkomen van honderd pond zelf te kunnen beschikken. Hij die met zijn schat over straat loopt, zegt Sint Gregorius, loopt gevaar bestolen te worden; maar veertig gemet is precies geen ding dat men op zak kan steken. Middelkerke dat, na de Geuzentijd, ook voor zware uitgaven stond, keek met een begerig oog naar de hofstedekens en de vette weilanden van Raversijde. Voorlopig hadden ze, door beslissing van de bisschop, slechts het beheer van het kapellegoed. Moest de kapel zelf verdwijnen, dan zou dat voorlopige bestendig en de beheerder rechtmatige bezitter worden. Heel de politiek van Middelkerke is er op gericht de kapel te doen verdwijnen. Dat in 1633 een kerkmeester van Middelkerke een beuk van 't vervallen kerkje had gerestaureerd, was gebeurd op verzoek van die van Raversijde. Ze vormen nog een gesloten, actieve groep. We hebben ze zien dreigen het kapelle-

goed op te eisen als men niet herstelde. En van uit Brugge werden ze gesteund. Waar een brutale roof tot een onmogelijkheid wordt, zal men zijn toevlucht nemen tot achterbakse praktijken. En dat is schering en inslag van de verdere geschiedenis.

Pas is die ene beuk hersteld (1634-38) of, op 2 okt. 1640, vraagt Middelkerke de stenen van de geruïneerde kapel — van het niet gerestaureerde gedeelte — te mogen gebruiken voor het herbouwen van zijn kostershuis. Daarvoor krijgen ze 't consent op 't bisdom. Maar op 't bisdom moesten ze op de hoogte zijn van de toestand en hadden ze wellicht kwade vermoedens. Er wordt uitdrukkelijk bijgevoegd: dat het consent slechts slaat op 't losse steen, niet op de nog rechtstaande muren. Dat ze te Middelkerke dubbel spel speelden en zich niet hielden aan de gestelde voorwaarden, blijkt uit een brief gericht aan 't bisdom enkele dagen later. Hoofdman en parochianen vragen om brieven van interdictie ten laste van de pastoor: « hem verbiedende af te breken eenig matsement vande onghedeckte kerckebeuken (dat meervoud laat nog eens denken dat er, behalve de herstelde beuk, nog meerdere geruïneerde beuken rechtstonden) ende 't vervoer van steen door hem reeds afgebroken ». Men stoorde zich dus niet aan 't voorschrift van de bisschop, en de haast waarmee men te werk ging — er verlopen slechts enkele dagen tussen de toestemming voor het opruimen en het protest tegen het verdere afbreken — zegt duidelijk dat men konkelfoerde, en men ernaar streefde de bisschop te stellen voor een voldongen feit.

Twintig jaar later, op 6 juni 1663, schrijft de deken van Gistel, Jaak Joël, naar 't bisdom: dat een zekere Frans Bachusius het beneficium van Raversijde aanvraagt. Er is echter geen beneficium, zegt de deken... De twee gefundeerde missen per week, gesticht door Pieter van Vassenare in 1479, zijn wel een soort beneficium, maar misschien is de deken de les gelezen te Middelkerke! De kapel is goed voorzien van inkomsten, noteert hij; maar het nodige gerief om mis te lezen ontbreekt er. Bachusius maakt zich echter sterk dat gerief te bekomen van « goede lieden te Oostende »; en de geburen zijn ook geneigd in de verdere onkosten bij te dragen⁽⁵⁾. We bezitten geen inlichtingen over het verder verloop van de zaak. Waarschijnlijk liep dat op niets uit. Was Middelkerke hier nog eens breekspel? De dienst te Raversijde hernemen betekende nieuwe uitgaven: de vensters stonden zonder glas, het gebouwtje werd als schuur verpacht. En wie zou anders deze onkosten dragen dan de kerk te Middelkerke, die sedert jaren het kapelle-goed beheerde en die, bij een gebeurlijk hernemen van de dienst te Raversijde, dat extra inkomen van honderd pond zou verliezen? En op de hoop toe, een zeker aantal kerkgangers...

---

(5) Zelfde archief, zelfde bundel.

De jaren 1734-35 betekenen het einde. De dekenale visitatie van 1734 zegt dat de kapel zo goed als vernield was, en dat het Sint-Jansfeest, het patroonfeest van Raversijde, verlegd was naar Middelkerke. Een tweede bewijs dat Raversijde-kapel aan Sint Jan was toegewijd; een duidelijke verklaring voor de oorsprong van de Sint-Jansviering en -processie te Middelkerke; nog iets dat ons laat vermoeden dat het Sint-Jansbeeld, dat ca. 1850 te Middelkerke voor een spotprijs werd verkocht, een laatste aandenken kon zijn van Raversijde.

Op 19 jan. 1735 stak een geweldig orkaan op die 't bouwvallig gebouwtje door mekaar schudde en er een puinhoop van maakte. Er blijven slechts « *lapides et rudera* », stenen en hout over, schrijft pastoor Boissonade naar 't bisdom, op 22 januari 1735. En wat nu, zo vraagt hij. De deken wordt met het onderzoek gelast en zijn advies is: dat het materiaal gerust mag verkocht worden, ten voordele van de kerk te Middelkerke. Tenzij... de geburen het herstel op zich willen nemen! Een laatste erkenning van het goede recht van de geburen, maar een zuiver platonisch gebaar. En een Salomons oordeel is deze uitspraak precies niet. Was het nu recht en redelijk de zware onkosten van een herbouw op de hals te schuiven van die kleine, arme vissersbevolking, daar waar Middelkerke met het kapellegoed sedert honderd jaar de grote Jan uithing? Gerechtigheid en ongerechtigheid kruisen nu eenmaal door mekaar op 't stramien van de geschiedenis.

Dat jaar 1735 tekent dus het einde. Alleen de toren is tot rond 1860 blijven rechtstaan. De Monografie over Middelkerke van A. Vanneste en M. Ingelaere (1959) geeft er een zeer mooie tekening van, zonder de herkomst van het dokument te vermelden. Is het nr. 155 van Verbouwe's Iconografie van het arrondissement Oostende? Het schijnt een vierkante westtoren te zijn, met steunberen die tot boven van de gemetselde romp doorlopen en daar opgelost worden in een uitgekraagde kaaimuur. Nog al sterk gelijkend op de toren van 't oud Mariakerke.

Nog meer dan honderd jaar zal de massale torenromp boven de vlakte oprijzen en over de duinen uitkijken. Een zeebaak is dat geworden. Klimop had aan alle kanten de reus overgroeid en de wonden geheeld, geslagen door de lieden die steen waren komen wegroven. Toen nu de mensen zagen dat de reus al hun vernielingswerk te boven was gekomen, zijn ze teruggekeerd: reus en klimop zijn verdwenen.

Zijn we geen torenbouwers meer, we kunnen nog torens afbreken. Op de plaats bouwden ze een herberg: In 't nieuw Raversijde. Al dat « nieuwe » gaven we graag cadeau, konden we daarvoor « 't Oude » terugkrijgen.